

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. Г. С. СКОВОРОДИ

На правах рукопису

ЄВДОКИМОВ Олексій Вікторович

**НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ**

Спеціальність: 13.00.01 - Теорія та історія педагогіки

13.00.04

О. Євдокимов

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Харків - 1997

00504753 (O)

Роботу виконано в Харківському державному педагогічному
університеті ім.Г.С.Сковороди.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Гавриш Ірина Володимирівна

Офіційні опоненти: - доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Бойко Алла Микитівна
- кандидат педагогічних наук, доцент
Дементьев Павло Степанович

Провідна установа: Харківський державний університет

Захист відбудеться " 28 " 05 1997 р. о 13 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради К.02.26.02 у Харківському
державному педагогічному університеті ім.Г.С.Сковороди за адресою:
310068, м.Харків, вул.Блюхера, 2.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського
державного педагогічного університету ім.Г.С.Сковороди

Автореферат розіслано " 25 " 04 1997 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

кандидат пед. наук,

доцент Штефан Л.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ.

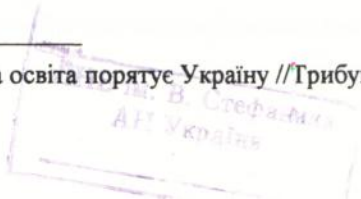
Впродовж століть у вузах склалась і панує лекційно-семінарська система навчання, в межах якої мета розвитку особистості - її соціалізація і професіоналізація з позицій максимальної суспільної корисності. У цій традиційній системі студент підпадає під поняття "об'єкт", яким можна керувати з допомогою зовнішніх впливів, загальних стандартів та нормативів. "У відповідності з цим, - зазначає І.А.Зязюн, - традиційна система освіти і виховання була і залишається безособистісною, "бездітною", "безлюдською".¹

У різні періоди розвитку суспільства було чимало спроб удосконалити традиційну освітню систему. В результаті в її межах створювались різні моделі навчання, які мають суттєві відмінності, - трансляційна, формуюча, розвивальна, активізуюча, вільна.

Всі гілки традиційного навчання об'єднує те, що творча активність студентів залишається поза увагою педагогів: творчість з боку студента або відсутня зовсім, або ж зведена до мінімуму. Не враховується той незаперечний факт, що студент сприймає лише те, що може й хоче, оцінюючи навчальні впливи крізь призму своєї індивідуальності, тобто як суб'єкт.

Проведене анкетування 940 студентів двох галузевих університетів Харкова показало, що тільки 36% знайомились з додатковою літературою до навчальних курсів. Причому справа була не в тому, що вони переважані, а просто в тому, що "було не цікаво". 27% відзначили, що у них виникали проблеми у навчанні у зв'язку з тим, що не приділялось

¹/ І.А.Зязюн Гуманістична освіта порятує Україну //Трибуна.- 1996.- № 3-4.- С.22.

належної уваги самостійній роботі, якій вони віддавали перевагу. Майже третина /31%/ бажали б навчатись індивідуально, а 77% висловили думку про те, щоб “все було по-іншому”.

У дослідженнях відомих соціологів /А.Овсянников, В.Ядов та ін./ відзначається, що студенти так і не стали “головними” у вузі. Орієнтація вузівської практики на вольові начала призвела до того, що реальний живий студент немовби зникає, розчиняється в педагогічному процесі.

У зв’язку з цим за останнє десятиріччя активізувались пошуки і розробки нових педагогічних концепцій вузу, в межах яких можливе розв’язання нових завдань в організації навчального процесу.

Одне з них - концепція нових педагогічних технологій організації навчання студентів, яка привернула увагу найширших кіл педагогічної громадськості. Але окремі положення її потребують теоретичної доводки, а головне - виходу на рівень практичної і експериментальної апробації. Тому обґрунтування і перевірка ефективності нової педагогічної технології організації навчання студентів уявляється надзвичайно важливою і актуальною проблемою для теорії педагогіки і практики вузу, що і обумовило тему дослідження - “Нові педагогічні технології організації навчання студентів”.

Об’єкт дослідження - процес навчання студентів у вузі.

Предмет дослідження - організація навчання студентів молодших курсів в умовах нових педагогічних технологій.

При цьому ми поділяємо наукову позицію тих дослідників /Л.М.Фридман, В.І.Маху, В.М.Хрипун, В.М.Галузинський, М.Б.Євтух, Л.І.Земцова, Б.І.Коротяєв, В.П.Пазіна, І.М.Чередов/, які під організацією навчання студентів розуміють систему взаємовідносин і взаємодії викладача і студентів, а також студентів між собою і спосіб структурування навчального процесу, в тому числі навчального матеріалу, діяльності

викладача і діяльності студента.

Мета дослідження - виявити, теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити ефективність організації навчання студентів в умовах нових педагогічних технологій, розробити для цих умов шляхи підвищення ефективності навчальної діяльності студентів.

З'явившись в рамках проблематики використання технічних засобів навчання, протягом тривалих наукових пошуків і дискусій педагогічна технологія в сучасному її розумінні перетворилась в систему знань, що має певну наукову базу, яка охоплює всю сукупність проблем, пов'язаних з цілями, змістом і проведенням навчального процесу.

В працях вітчизняних педагогів поняття "педагогічна технологія" постійно вживається після публікації в 1971 році роботи Т.О.Ільїної "Поняття "педагогічна технологія" в сучасній буржуазній педагогіці". Пізніше з'явилися інші роботи описового характеру /А.І.Космодем'янська, М.Д.Нікандров, В.І.Боголюбов, Х.Й.Лийметс, В.М.Полонський/. Під впливом системного підходу поняття "педагогічна технологія" поступово уточнювалось.

На кінець 80-х років педагогічна технологія стала предметом пильного і стабільного суспільного інтересу і масштабних аналітичних досліджень /В.П.Безпалько, З.І.Калмикова, М.В.Кларін, І.Я.Лернер, Н.Ф.Тализіна, І.Ф.Харламов, Ф.Янушкевич/.

На початок 90-х років практично сформувався самостійний науковий напрямок, прибічники якого досліджували різноманітні аспекти педагогічної технології.

В Україні періоду становлення її як самостійної держави після серпня 1991 року потік досліджень різних питань педагогічної технології набирає силу завдяки працям А.М.Алексюка, А.М.Бойко, В.К.Буряка, О.В.Глузмана, М.Б.Євтуха, І.А.Зязюна, Л.Г.Коваль, Б.І.Коротяєва,

В.І.Лозової, Ю.І.Мальованого, В.Ф.Паламарчук, І.Ф.Прокопенка, І.П.Підласого, Л.С.Нечипоренко, А.С.Нісімчука та ін. Фіксація уваги провідних вчених на актуальній, але мало розробленій проблемі відіграла певну позитивну роль. З'явилися результати багаточисельних конкретно-педагогічних досліджень, які суттєво поповнили базу даних /Г.С.Дегтярьова, О.С.Дубінчук, І.О.Патійчук, Н.С.Сушик та ін./ та перші дисертаційні дослідження /В.М.Андросюк, О.С.Гохберг, В.С.Сьомкін, О.Л.Кошелев, О.В.Рогова, Н.І.Стяглик, Л.В.Ричкова/.

Але у багатьох авторів нерідко спостерігається абсолютизація власного підходу без достатньої переконливої наукової аргументації. Наявні розробки носять відверто пошуковий характер і, як правило, замикаються на локальній експериментальній обробці. Теорія педагогічної технології знаходиться на самому початку свого розвитку. "Серйозних методологічних праць з цієї проблеми педагогічна наука не має, хоча поняття "педагогічна технологія" широко використовується в працях відомих вітчизняних вчених-педагогів, які розкривають його сутність з позицій цілей і засобів навчання".¹

Сьогодні більшість освітніх установ у тій чи іншій мірі працює в інноваційному режимі. Але відсутність наукової бази, невідпрацьованість механізмів значно знижують результативність і ефективність нововведень, які впроваджуються в педагогічний процес, гальмують переведення освітніх систем в режим розвитку. Нечіткість, розмитість термінологічного апарату, вихідних теоретичних положень утруднюють обмін досвідом, поширення нововведень, які виправдали себе.

І все ж, завдяки проведеній роботі широким загалом науковців напрацьовано достатній запас знань, який дозволяє взяти на озброєння

^{1/} Г.И.Железовская. Формирование педагогической интеллектуальной культуры // Педагогика.- 1995.- №5.- С. 56

понятійний апарат, необхідний для проведеного дослідження, і вийти на більш глибоке розуміння реальних і прогнозованих результатів учбової діяльності студентів при заміні цілей навчання. Досить сказати, що на сьогодні ми маємо унікальні педагогічні технології, які отримали визнання /Ю.К.Бабанський, В.В.Давидов, Д.Б.Ельконін, О.К.Дусавицький, Л.В.Занков, В.В.Рєпкін, І.П.Волков, В.Ф.Шаталов/.

Ми досліджуємо один з варіантів нової педагогічної технології організації навчання, особливість якого полягає в тому, що навчальна діяльність у вузі будується не на традиційних і твердих навчальних розкладах, що регулюють паралельне вивчення певної кількості навчальних предметів, а на принципово нових - рухливих, змінних, багатоваріантних, регульованих лише логікою навчального процесу.

У реальному житті людина завжди стоїть перед вибором інформації, шляхів розв'язання різних проблем. Себе студент, свою підготовку знає краще, ніж будь-хто. Тому привабливим є варіант такої педагогічної технології, при якому в навчанні студент має можливість вибрати не тільки навчальний матеріал, а самостійно вирішувати як, з ким, коли і де його вивчати. Досліджень такого плану на сьогодні нема.

Беручи до уваги ту обставину, що пізнавальна ситуація у вибраній нами сфері дослідження багато в чому визначається етапом первинного накопичення і осмислення фактологічного матеріалу, була прийнята така гіпотеза дослідження - впровадження в навчальний процес вузу нових педагогічних технологій організації навчання, спрямованих на реалізацію авторської концепції самостійної роботи студентів на основі дидактичного принципу елективності, може забезпечити високу ефективність навчальної діяльності студентів.

Завдання дослідження:

1. Розробити, науково обґрунтувати концепцію нових педагогічних

технологій організації самостійної роботи студентів на основі реалізації принципу елективності.

2. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити особливості організації навчання студентів в умовах нових педагогічних технологій, провести порівняльний аналіз альтернативних педагогічних технологій організації навчання студентів.

3. Розробити методичні рекомендації для викладачів і студентів щодо підвищення ефективності навчання в умовах нових педагогічних технологій.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять філософські, педагогічні та психологічні праці про пізнання як про процес активно-відображаючої діяльності, що здійснюється на різних рівнях і в різних умовах та формах, що дає можливість простежити динаміку розвитку педагогічних теорій навчально-пізнавальної діяльності, взаємодії суб'єктів процесу навчання.

Методи дослідження:

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; теоретичне моделювання при визначенні мети, предмету, завдань дослідження, висуненні гіпотези; синтезування результатів дослідження; педагогічне спостереження; вивчення студентських робіт, бесіди; метод експертних оцінок та самооцінок; методи математичної статистики. Основним методом був педагогічний експеримент з метою конструювання та виявлення ефективності нової технології організації навчання студентів.

Формуючим експериментом було охоплено 938 студентів Харківського державного автомобільно-дорожного технічного університету.

Наукова новизна дослідження полягає в теоретичному та експериментальному обґрунтуванні педагогічної технології організації навчання, яка дає можливість студентові стати суб'єктом навчальної діяльності і

спрямована на розвиток його особистості. Обґрунтовано систему самостійних робіт, яка дозволяє одержувати гарантовані результати на початкових етапах навчання. Виявлено межі ефективного використання нового дидактичного принципу - принципу елективності навчання.

Теоретичне значення полягає в розробці механізмів реалізації розвитку навчальної діяльності в умовах нової педагогічної технології організації навчання, визначенні критеріїв підготовленості студентів з даного навчального курсу і відбору на цій основі навчальних та науково-дослідницьких завдань для студентів, обґрунтуванні та експериментальній перевірці сукупності умов, які забезпечують високу ефективність навчання при використанні нових педагогічних технологій.

Практичне значення дослідження полягає в розробці науково-методичних матеріалів щодо практичної реалізації нової педагогічної технології організації навчання: підготовлена система самостійних робіт студентів, яка забезпечує надійність математичної підготовки студентів, видані методичні рекомендації, в яких розкриті особливості навчальної діяльності студентів в умовах нових педагогічних технологій організації навчання.

Результати дослідження можуть бути використані при створенні нових посібників, а також у процесі викладання та вивчення вузівських курсів педагогіки, методики математики, написанні курсових та дипломних робіт, проведенні наукових досліджень.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювались шляхом публікацій педагогічних, психологічних та науково-методичних праць автора, виступів з доповідями, науковими повідомленнями на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях: Воронеж /1994/, Луцьк /1995/, Київ, Одеса, Кривий Ріг, Вінниця, Алушта /1996/, Харків /1994-1996/.

Вірогідність наукових положень, висновків, рекомендацій дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, застосуванням методів, адекватних меті та завданням дослідження, якісним та кількісним аналізом експериментальних даних, результатами експериментального навчання в педагогічному і технічному університетах, можливістю відтворення експериментів і зіставлення з педагогічним досвідом викладачів вузів, науковими даними.

На захист виносяться:

1. Концепція нових педагогічних технологій організації навчання студентів, яка передбачає науково-теоретичне обґрунтування авторського варіанту організації самостійної роботи студентів на початкових етапах навчання та системи контролю знань студентів в умовах нових педагогічних технологій організації навчання в вузі.

2. Дидактичний принцип елективності навчання, що означає надання свободи студентам при виборі цілей, змісту, форм, методів, джерел, строків, часу, місця навчання і оцінювання результатів, що забезпечує ефективність організації самостійної роботи студентів.

СТРУКТУРА І ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ.

Дисертація складається з вступу, двох розділів, заключення, списку використаної літератури /194 позиції/. Зміст викладено на 163 сторінках тексту.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, розкрито ступінь наукової розробленості проблеми, визначено об'єкт, предмет дослідження, сформульовано гіпотезу, мету і головні завдання, визначено методологічні основи, методи дослідження, наукову новизну, теоретичну і практичну значущість одержаних результатів, форми їх апробації, сфор-

мультимедійно оформлені положення, що виносяться на захист.

У першому розділі - "Теоретичні основи нових педагогічних технологій організації навчання студентів" - розглядається концепція нових технологій, аналізуються складові елементи педагогічної технології, порівнюються альтернативні технології організації навчання.

У традиційній технології організації навчання студентів відпрацьовані методи, система контролю, оцінки, навчальний режим, логіка поелементного вивчення дисципліни. Провідне місце займають лекції, які в переважній більшості мають інформаційний характер. При цьому головна турбота викладача полягає в тому, щоб викласти протягом лекції чергову порцію навчального матеріалу, а завдання студента - зрозуміти цю інформацію, завчити і в майбутньому відтворити її під час контролю. Для студента в цій системі не залишено ні вибору, ні альтернатив, ні свободи для самостійних дій.

При традиційній технології навчання головним ціннісним орієнтиром стає довільна пам'ять студента. Але завчені тексти шматочків знань абсолютно некорисні для розвитку творчого потенціалу студентів - вони не піддаються аналізу і критичному осмисленню, не можуть легко перебудовуватись, перегруповуватись, тому завжди є інертними до нових порцій знань. Вони придатні лише для відтворення, причому в такому вигляді, в якому зберігає їх пам'ять, дуже часто далеко неадекватному до завченого тексту - в ньому завжди є забуті деталі, слова або власні додатки.

Нові технології навчання передбачають шляхи і способи реалізації нової педагогічної ідеї. Перспективними уявляються такі технології навчання, які найбільш повно враховують індивідуальні потреби і освітні можливості студентів.

Основна відмінність пропонованої нами нової технології організа-

ції навчання полягає в тому, що в ній головний ціннісний орієнтир у діяльності вузу - особистість студента, її конкретні й помітні посування в процесі напруженої індивідуальної діяльності по розвитку і формуванню власного потенціалу - інтелектуально-творчого, соціально-морального, духовно-естетичного і фізичного.

Нова технологія організації навчання робить студента суб'єктом вузу, реальним і повноправним господарем навчання, побуту, суспільного життя і майбутньої професійної діяльності, що повністю усвідомлює всю міру відповідальності за зроблений вибір.

Вуз реалізує права студентів на свободу вибору, на утвердження почуття реального і рівноправного учасника педагогічного процесу через запропоновані альтернативи на вирішальних етапах навчання: у виборі навчальних дисциплін, у виборі спеціалізації, у виборі співвідношення лекційних і семінарських занять, у виборі форм і методів обліку, контролю, оцінки праці студентів, у виборі темпів і строків вивчення як окремих курсів, так і навчання у вузі в цілому, у виборі напрямків наукової школи і теми наукової роботи тощо.

При використанні нових технологій організації навчання створюється абсолютно новий тип відносин викладачів і студентів, немислимий в лекційно-семінарській системі навчання. Ці відносини характеризуються орієнтацією на окремого студента. Зміст навчання, будучи єдиним за програмою, перестає бути власне таким для кожного студента. Центральною фігурою навчання стає студент.

Студент отримує принципову можливість просуватися у навчанні власним темпом, а вивільнений час використовувати для самостійної роботи. Процес вивчення кожної дисципліни будується на принципово новій цільовій настанові, яка включає:

1. Бажання самого студента ґрунтовно, фундаментально оволодіти

навчальною дисципліною.

2. Систематичне використання дослідно-аналітичного апарату в навчальній діяльності студента.

3. Функціонування мимовільної пам'яті в процесі вивчення навчальної, наукової і популярної літератури.

Педагогічний процес з гарантованими результатами навчання можливий тільки як точне відтворення наперед спроектованої педагогічної технології. Кожній дидактичній задачі можна й необхідно поставити у відповідність певну технологію навчання, а їх поєднане використання забезпечить досягнення результатів, які можна передбачити заздалегідь.

Проведений теоретичний аналіз дозволив виділити ті нові елементи, які вносять принципові зміни в зміст роботи викладачів і студентів:

1. Свобода вибору студентами альтернативних варіантів навчального плану.

2. Постійна опора викладача на моральний потенціал студента та його пробудження, стимулювання його честі, гідності, пізнавальної активності.

3. Внесення нових елементів у характер і методику читання лекцій, форми і методи проведення семінарських, практичних і лабораторних занять.

4. Створення атмосфери співробітництва між викладачами і студентами.

5. Зміна характеру керівництва самостійною роботою студентів, системи контролю й оцінювання їх діяльності.

У другому розділі - "Особливості організації навчання в умовах нових педагогічних технологій" - висвітлено педагогічний експеримент, розглянуто результати дослідно-експериментальної роботи і їх аналіз.

Проведені експерименти підтвердили існування в кожній академічній групі однорідних типологічних підгруп студентів з різним рівнем самостійності /C1, C2, C3, C4/. Суттєвою ознакою для розподілу студентів може бути співвідношення репродуктивної і продуктивної діяльності.

Наявність чотирьох підгруп студентів, які різняться певним рівнем вияву самостійності, вимагає диференціації їхньої навчально-дослідницької діяльності, яка досягається на шляху виконання студентами диференційованих самостійних робіт. В основі організації самостійної роботи студентів, віднесених до I підгрупи, лежить діяльність за зразком. Пошукова діяльність студентів II підгрупи організується на основі самостійних робіт, які були названі реконструктивно-варіативними. Діяльність студентів, віднесених до III підгрупи, базується на частково-пошукових самостійних роботах. Основу діяльності студентів IV підгрупи складають дослідницькі /творчі/ самостійні роботи. Така диференціація самостійних робіт дозволяє для кожної підгрупи створити групи задач різної складності.

Водночас слід мати на увазі, що ці підгрупи за складом неоднорідні, бо існує багато різних поєднань індивідуальних особливостей студентів, які входять до них. Кількість поєднань індивідуальних особливостей студентів, віднесених до певної підгрупи, може бути досить значною.

В експериментальній роботі було виявлено факти, пояснити які, орієнтуючись лише на можливість студента самостійно виконати завдання, виявилось неможливим. У ситуації вибору певна частина студентів, маючи високий рівень самостійності, обирали собі навчально-дослідницькі завдання, які були доступні для студентів із значно нижчим рівнем самостійності. На перших порах ми це пояснювали тим, що за кожним завданням стоїть "ціна" у вигляді затрат часу, чорнової роботи, відмови від тимчасових захоплень, яку студент в змозі "заплатити", щоб

виконати поставлене завдання. При цьому ми виходили з того, що в науці є таке поняття - "рівень домагання", яке завжди в значній мірі визначає власну межу вчинку, який дозволяє собі здійснити людина. З цим же безпосередньо пов'язане виявлення максимальних рівнів домагань студентів як у своїй творчій діяльності, так і в професійному рості.

Як показали індивідуальні співбесіди, рівнем домагання пояснювались окремі випадки, але далеко не всі. Виявилось, що у студентів з однаковим рівнем самостійності могли бути зовсім різні варіювання способами розв'язання задач і різні рівні переносу знань.

Тому, окрім рівня прояву самостійності при здійсненні пошукової роботи студентів було також виділено критерії оцінки оволодіння студентами навичками творчої діяльності: рівень варіювання способом пошукової діяльності /В/ і ступінь переносу знань, умінь і навичок /П/.

Аналізуючи три параметри /С,В,П/, якими визначаються індивідуальні можливості навчальної діяльності студентів, дійшли висновку, що організувати пошукову творчу діяльність студентів можна, ускладнюючи різними способами ці параметри.

Студенти експериментальних груп Е1, які працювали за визначеною системою диференціації самостійних робіт, більш успішно розв'язували задачі у порівнянні зі студентами контрольних груп К, які навчались за традиційною технологією. Але успішність студентів експериментальної групи помітно зростала, коли вони мали можливість самостійно обирати завдання для виконання.

Ми припустили, що при наявності деякої оптимальної системи задач, ефективність використання її залежить від характеристики "способу подання", під яким звичайно мають на увазі форму викладу матеріалу безвідносно до його змісту. Якщо має місце закономірний зв'язок між способом подання матеріалу і структурою діяльності студента, то логіч-

но допустити, що при наявності у студента вибору завдань із запропонованої системи, у нього повинно забезпечуватись формування самостійності вищого рівня. Перевірка цього припущення була здійснена в експериментальних групах E2.

Було виявлено, що навчання в контрольних групах К в більшій мірі формує емпіричний, рецептурний підхід у спробах виконати самостійні роботи. В процесі прийняття рішень багато студентів відзначаються яскраво вираженим прямолінійним використанням засвоєних схем /"є така формула"/. Зміна або перебудова цих схем буває досить важкою.

В експериментальних групах E1 і E2 помітний більше аналітичний підхід при виконанні завдань. Процес розв'язання задачі у більшості випадків розпочинається не із спроби знайти в конспекті чи підручнику необхідну формулу чи зразок виконання. Студенти намагаються прослідкувати зв'язки і залежності /функціональні, причинно-наслідкові, просторові тощо/, виділити і узагальнити істотні характеристики.

У групах E2, крім всього того, що мало місце в групах E1, було введено новий елемент організації навчальної діяльності студентів - можливість самостійно обирати самі завдання та шляхи і засоби їх виконання.

У ситуації вибору студент діє не за чужим, а за власним планом, створеним або перетвореним у процесі активної діяльності, прогнозуючи, передбачаючи, обґрунтовуючи певним чином результат. Діючи у відомій йому сфері, доповнюючи ситуацію, приміряючи відомі способи дії до нетипового завдання, студент поступово приходять до думки, що потрібна нова інформація, щоб виконати завдання. Створення нової інформації при цьому завжди спирається на попередній досвід пошукової діяльності. Як і в групах E1, в групах E2 теж має місце поєднання репродуктивної і творчої діяльності, але доля продуктивної діяльності помітно

зростає. Це і стало вирішальним фактором більш високих успіхів навчальної діяльності груп E2.

У контрольних групах хоча й було у більшості студентів усвідомлення недостатності відомих способів дій для виконання завдання, але можливості їх пошукової діяльності обмежувались технологією навчання.

Експерименти дозволили виявити таку деталь - кількість елементів знань /повнота засвоєння/ в контрольних і експериментальних групах помітно не відрізняється, а ось кількість елементів дій /якість засвоєння/ - різниця дуже помітна, особливо в E2, яку можна пояснити тим, що в E2 сприятливі умови для пошукової діяльності.

Але найбільш вражаючі результати - в зміні рівня самостійності студентів. Такі зміни стались в усіх групах /К, E1, E2/, але динаміка змін була різною. В групах К на вищі рівні самостійності /3-й і 4-й/ перейшли 35,1% студентів, в групах E1 - 52,6%, а в групах E2 - 65,4%. Кількісна характеристика змін подана в таблиці:

Динаміка змін рівня самостійності

Групи та кількість студентів	Рівень самостійності			
	C1	C2	C3	C4
К (57)	9 → 3	41 → 34	7 → 18	0 → 2
E1 (57)	11 → 2	37 → 25	8 → 24	1 → 6
E2 (55)	10 → 2	39 → 17	6 → 27	0 → 9

Числа в першій колонці показують кількість студентів в кожній підгрупі до експерименту, а в другій - після.

Як свідчать дані таблиці, не всім студентам групи E2 вдалось підвищити рівень самостійності /рівень навчальних можливостей/. Так, без

змін залишився рівень самостійності у 16,3% студентів II-ї підгрупи і в 3,6% студентів III-ї підгрупи, хоча в кожній підгрупі відбулись помітні зміни в поєднаннях індивідуальних особливостей студентів. Те, що не вдалось підвищити рівень самостійності певної частини студентів групи E2, можна пояснити тим, що експериментальна робота проводилась тільки на заняттях математики з частотою всього 2 години на тиждень, а це не могло не позначитись на результатах навчання. Але разом з тим є всі підстави говорити про великі переваги нової технології організації навчання студентів.

Використовуваний нині арсенал контролю, вимірювання і оцінювання навчальної праці студентів виявляється в умовах нових технологій організації навчання науково неспроможним.

В експериментальній роботі ми відмовились від екзаменів в їх традиційному варіанті і замість них ввели індивідуальні співбесіди за основними розділами курсу, на підставі яких виводився індекс підготовленості. За підсумком всіх співбесід виставляється середній бал і відповідно до прийнятої шкали вимірювання виводиться відповідна оцінка.

Одержані дані свідчать про безумовну підтримку студентами нової технології організації навчання, про їхню самокритичність. Вони свідчать також про те, наскільки важко утримати інтерес студентів до професійного становлення, й не тільки інтерес, але й прийняті ними ж раніше рішення. Студенти перебувають під пресом накопиченого консервативного досвіду, поточних рядових справ, традицій старших поколінь студентів, традицій навчання. Привернути увагу студентів до нового набагато легше, ніж пробудити, підтримувати моральну й інтелектуальну спрямованість на щоденну самостійну роботу.

І в нових умовах організації навчання значна частина студентів працює впівсили, у багатьох рваний ритм роботи, а немало таких, що

працювали тільки в останні дні перед співбесідою /11%/. Ми це пояснюємо тим, що сформований десятиріччями досвід пристосування, установка на одержання потрібної оцінки, вироблені стереотипи в поведінці за короткий час не руйнуються.

Та основним підсумком проведеної експериментальної роботи можна вважати те, що незважаючи на труднощі, за незначний час у більшості студентів /більше двох третин/ пробуджено стійку потребу в самостійній роботі.

В експерименті перевірялось припущення: студенти на першому курсі навчаються тим краще, чим менша однорідність груп за рівнем шкільної успішності. Статистичний аналіз виявив, що студенти всіх категорій за рівнем підготовки навчаються більш успішно в неоднорідних групах. На нашу думку, досягається це, в першу чергу, завдяки збільшенню навчальної взаємодії між студентами, між студентами і викладачами.

У слабких студентів підготовленість зростає за рахунок співпраці з сильними, з'являється впевненість, що реалізувати свої наміри - добре навчатись - цілком реальна задача. Студенти з високою підготовленістю в неоднорідних групах відрізняються не лише більш високою успішністю, а, що важливіше для наслідків навчання, - більш високим психологічним статусом, більшим авторитетом. Природне бажання зберегти цей статус в умовах реального навчального процесу при навчальній взаємодії зі слабкими студентами приводить до того, що вони не втрачають у своїй підготовленості. Навпаки, як показало наше експериментальне дослідження, їх успіхи у навчанні зростають.

Експериментальним шляхом було виявлено, що дійсні результати навчання будуть сприятливішими, якщо в навчанні використовувати дидактичний принцип, який ми назвали принципом елективності навчання. Використання цього принципу буде ефективним в тих випадках, ко-

ли студенти мають певний рівень підготовки в тій галузі знань, в якій вони навчаються, мають конкретні життєві цілі навчання і сфери застосування одержаних знань, мають намагання досягти поставлених цілей у стислі строки.

Позитивні результати використання принципу елективності навчання пояснюються тим, що створюються умови для ініціативи і активності, коли засоби, об'єкти і способи діяльності відшукуються самими студентами. Відповідальність і турбота за успіх зробленого вибору, самоконтроль і критична самооцінка якості власної діяльності виступають вагомими мотивами навчання. Студенти, діставши внутрішню свободу і незалежність, мають змогу реалізувати свої потенційні можливості, здійснювати творчу роботу. Відсутність вибору навіть у сильних студентів може породжувати внутрішню байдужість до учбових занять.

Проведене теоретичне і експериментальне дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Одержані результати підтверджують наукову спроможність висунутої робочої гіпотези. Виявилось, що вже перші два роки навчання у вузі можуть вивести студента на високі рівні самостійності, включити в саморегульовану учбову діяльність при певних умовах її організації.

2. Дослідження показало перспективність запропонованої концепції нових педагогічних технологій організації навчання студентів, яка намітила шляхи і засоби реалізації нової педагогічної ідеї: замінити традиційну лекційно-семінарську систему навчання на принципово по-іншому ціннісно орієнтовану педагогічну технологію, в основі якої свобода вибору студентами альтернативних варіантів навчання, визнання студента головним ціннісним орієнтиром вузу.

3. Результати дослідження дозволили дати попередню характеристику системи самостійних робіт, яка найбільш повно враховує реальні

навчальні можливості студентів і забезпечує їх реалізацію в процесі навчання.

4. Дослідно-експериментальна робота по впровадженню нових технологій організації навчання студентів і аналіз одержаних результатів переконливо розкрили великі внутрішні резерви підвищення рівня підготовленості студентів, які не використовуються на практиці. До числа таких резервів можна віднести принципово інше ставлення студентів до навчання, появу у них прагнення працювати з найбільшою віддачею, а кількісні і якісні показники змін у навчанні засвідчують наявність стійкої тенденції росту їх підготовленості.

5. Виявлено закономірний зв'язок між результатами навчання і способом формування академічних груп. Студенти на першому курсі навчаються тим краще, чим менша однорідність груп за рівнем шкільної успішності.

6. Експериментальна робота показала високу ефективність нових технологій оцінювання результатів навчальної діяльності студентів.

7. Теоретичний аналіз і проведені експерименти дозволяють ставити питання про доцільність введення нового дидактичного принципу, який ми назвали принципом елективності навчання. Використання цього принципу в умовах вузівського навчання має свою специфіку, яка полягає в тому, що існують певні межі його застосування.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне розв'язання проблеми. Великий обсяг, складність і майже абсолютна новизна проблеми пояснюють той факт, що не всі порушені питання одержали достатнє обґрунтування і доведення. Деякі з них тільки поставлені, а деякі проаналізовані і висвітлені далеко не повно. Запропоновані нами умови і шляхи підвищення ефективності навчання є лише частиною складної і багатогранної роботи, яка характеризує організацію навчальної діяльності сту-

дентів. Виконане дослідження і практичний досвід, накопичений у вузах, вказують проте на їх велике значення для досягнення високого рівня активності і свідомості, самостійності і творчості студентів.

Основний зміст дисертації викладено в таких публікаціях автора:

1. Ефективність альтернативних технологій навчання у вузі // Педагогічна технологія в сучасному вузі: Збірник наукових статей.- Луцьк: Вежа, 1995.- С.12-13.

2. Педагогічна ефективність системи розвиваючого навчання // Психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності майбутнього фахівця: Збірник наукових праць.- ч.ІІ.- Харків: ХДПУ,ХІПБ, 1996.- С.3-11.

3. Математична підготовка студентів в умовах гнучких технологій навчання // Засоби навчально-виховної роботи: Науковий вісник.- Харків, 1996.- вип. І.- С.48-51.

4. Гуманізм альтернативного навчання // Глобалізація політики в контексті політичної культури: досвід і перспективи Східної Європи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.- Харків: Центр освітніх ініціатив, 1996.- С.36-38.

5. Гуманістичний підхід до організації занять у вищій школі // Проблеми гуманізму і духовності в контексті науково-технічного поступу.- Вінниця: ВДТУ, 1996.- С.112-115.

6. Гуманізація вузівського навчання в умовах гнучких освітніх технологій // Єдність раціонального та емоційно-почуттєвого в освітньо-виховних системах: Наук.-метод.зб.- Харків, 1996.- С.142-144.

7. Самостійна робота студентів на перших етапах навчання // Міжнародна конференція "2000 років з Різдва Христового".- Запоріжжя, 1997.- С.133-140.

8. Методические указания к типовым заданиям по высшей математике. Тема: "Определенный интеграл и его применения".- Харьков:

ХГАДТУ, 1996.- 51 с. /в співавторстві, авторських - 17 с./.

9. Методические указания к выполнению типовых заданий по высшей математике. Тема: "Теория игр". - Харьков: ХГАДТУ, 1996.- 24 с. /в співавторстві, авторських - 9 с./.

10. Теоретичні основи нових педагогічних технологій організації навчання студентів // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Науковий вісник. - Харків, 1997.- вип.2.- С. 16-20.

11. Особливості організації навчання студентів в умовах нових педагогічних технологій // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Науковий вісник. - Харків, 1997.-вип.2.- С.18-23.

12. Самостійні роботи як засіб підвищення ефективності навчання студентів // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Науковий вісник. - Харків, 1997.-вип.2.- С. 28-32.

Евдокимов А.В. Новые педагогические технологии организации обучения студентов.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики. Харьковский государственный педагогический университет им.Г.С.Сковороды.- Харьков, 1997.

В диссертации теоретически и экспериментально обоснована новая педагогическая технология организации обучения, которая дает возможность студенту стать субъектом учебной деятельности и направлена на развитие его личности. Разработана система самостоятельных работ, позволяющая получать гарантированные результаты на начальных этапах обучения. Выявлены границы эффективного применения нового дидактического принципа - принципа элективности обучения.

Yevdokimov A.V. New Teaching
of Students.

24

AB 37.654

The thesis is presented for the Candidate of Science Degree in Education, speciality 13.00.01 - Theory and History of Education. Kharkov State Pedagogical University by G.S.Scovoroda.- Kharkov, 1997.

A new teaching technology of organization of education which enables the student to become a subject of educational process and is aimed at developing his personality is theoretically grounded and experimentally proved in this thesis. A system of student-monitored tasks which ensures guaranteed results at the initial stages of education has been worked out. The boundaries of effective use of a new didactical principle - that of elective teaching - have been defined .

Ключові слова: педагогічна технологія, студенти, організація навчання.

Підписано до друку 23.04.1997р.

Формат 60x84 1/16. Друк. арк. 1,2

Умовн.-друк.арк. 1. Тираж 100. Зам. 7-67

Харківська книжкова фабрика ім. М.В. Фрунзе
вул. Донець-Захаржевського, 6/8.